

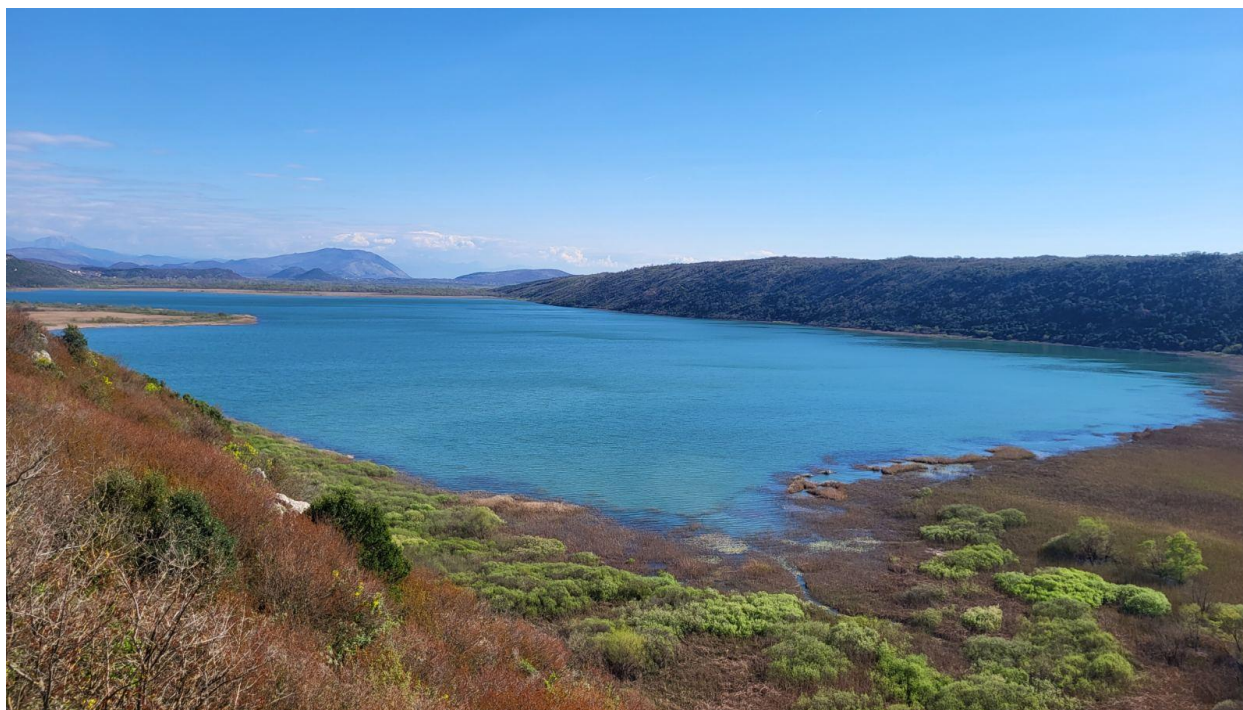
GREEN HOME
act green

CRITICAL ECOSYSTEM
PARTNERSHIP FUND

Studija slučaja

Planirana izgradnja solarne elektrane na Briskoj gori

Podgorica, Jun, 2024

Pripremio:

NVO Green Home

Jun 2024.

Ova studija je pripremljena u okviru projekta “**Podrška boljem upravljanju deltom Bojane u Crnoj Gori**” koji ima za cilj da podrži održivo upravljanje područjem Delta Bojane koje je jedno od ključnih biodiverzitetskih područja (KBA) kroz integrisane pristupe za očuvanje ugroženih slatkovodnih vrsta.

Delta Bojane je **IBA područje** (Important Bird Area - Međunarodno područje značajno za boravak ptica), **IPA područje** (Important Plant Area - Međunarodno područje od značaja za biljke) i predstavlja važno ihtiološko stanište, povezuje Skadarsko jezero i Jadransko more i predstavlja važan migracioni put i najznačajnija je prirodna ili poluprirodna močvara u istočnom Mediteranu.

Projekat se realizuje uz podršku Partnerskog fonda za kritične ekosisteme - Critical ecosystem partnership Fund (CEPF).

Partnerski fond za kritične ekosisteme (CEPF) je zajednička inicijativa Francuske razvojne agencije, Conservation International, Evropske unije, Globalnog fonda za životnu sredinu, Vlade Japana i Svjetske banke. Dodatna finansijska sredstva obezbijedili su Fondacija MAVA, Fondacija Audamars-Vatkins i Inicijativa donatora za mediteranske slatkovodne ekosisteme (DIMFE). Osnovni cilj je osigurati angažovanje civilnog društva u očuvanju biodiverziteta.

SADRŽAJ:

I Uvod	5
1.1. Karakteristike Briske gore i Šaskog jezera	5
1.2. Planirani projekat izgradnje solarne elektrane na Briskoj gori	7
2. Zakonodavni i planski okvir	10
2.1. Prostorni plan Crne Gore do 2040. godine (Nacrt)	11
2.2. Nacrt Prostorno urbanističkog plana Opštine Ulcinj, 2020.	12
2.3. Izmjene i dopune PUP-a Ulcinj (nacrt)	13
2.4. Međunarodne konvencije koje se odnose na predmetno područje	16
2.4.1. Važna područja za ptice IBA	16
2.4.2. EMERALD	17
2.4.3. Natura 2000	18
3. Rizici od negativnih uticaja	19
4. Zaključci i preporuke	20

I Uvod

1.1. Karakteristike Briske gore i Šaskog jezera

Briska gora pripada širem području koje je poznato kao Regionalni park delta Bojane (RPDB). Za RPDB je izrađena temeljna studija za uspostavljanje zaštićenog područja¹ 2007. godine, kao prvi korak ka tehničkoj dokumentaciji koja bi potencijalno bila osnova za pravni akt osnivanja zaštićene zone Delti Bojane. Međutim, ovo područje ipak nije formalizovano kao zaštićeno.

Prema Temeljnoj studiji za uspostavljanje zaštićenog područja, Briska gora je od izuzetne važnosti u ekološkom smislu, kako na nacionalnom tako i na širem planu, a u nastavku se navode razlozi:

- Karstni grebeni Briske gore u površini od 25 km² su prekriveni netaknutom makijom prorijeđenim listopadnim šumama koje su potencijalni migratorni koridori za velike mesoždere.
- Padine Briske gore zajedno sa Šaskim jezerom bi trebalo da budu u zoni 1 - strogi rezervat prirode, u kojoj se praktikuje očuvanje vrijednosti bez prisustva čovjeka osim istraživanja ili eko - turizma.
- Briska gora i istočni dio Šaskog jezera bi trebalo da budu u zoni 2 - prirodni rezervat sa ograničenim korištenjem.

Slika 1, Šasko jezero, izvor: Green Home

¹ Temeljna studija za uspostavljanjem zaštićenog područja Delta Bojane, 2008.

- Briska gora, zajedno sa Šaskim brdom predstavlja koridor za migraciju zlatnog šakala.
- Šasko brdo je područje starog grada Svača koji predstavlja jedno od najznačajnijih lokaliteta kulturne baštine (kategorija I) na teritoriji Ulcinja.
- Šasko jezero predstavlja unikatan pejzaž kako je smješteno u niziji između dva kraška lanca.
-
- Šasko jezero je značajno područje za mriješćenje ribe ali i za hranjenje vodenih ptica. Na ovom jezeru pelikani se takođe hrane u plitkoj vodi.
- Na Briskoj gori preovladava vegetacija: mediteranski tip četinarske šume, koja predstavlja stanište za brojne vrste.
- Delta Bojane je važno područje za krupne sisare, kako su na ovom području registrovani mediteranski potkovičasti slijepi miš *Rhinolophus euryale*.
- U jezeru živi dvadeset vrsta riba, uključujući jegulju (*Anguilla anguilla*), morskog grgeča (*Dicentrarchus labrax*) i dvije vrste cipola (*Mugilus cephalus*, *Mugilus liza*).

Slika 2, Jegulja (*Anguilla anguilla*), izvor: Green Home

- Prema IUCN kriterijumu, Šasko jezero ima veliki značaj za zaštitu i predstavlja važno mjesto u Mediteranu i cijeloj Evropi, usled velikog broja endemičnih vrsta riba.
- Šasko jezero je jedno od najvažnijih mjesta na Balkanu za gmizavce koji žive u vodi ili su vezani za vodu.

1.2. Planirani projekat izgradnje solarne elektrane na Briskoj gori

Izgradnja solarne elektrane planirana je za realizaciju u dvije faze i to:

Faza I - minimalna instalisana snaga - 50 MW, u roku od 18 mjeseci od dana potpisivanja Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane, na zemljištu za koje postoji važeća prostorno-planska dokumentacija;

Faza II - za izgradnju preostalog dijela do ukupno planirane instalisane snage solarne elektrane veće od 200 MW, u roku od 36 mjeseci od dana potpisivanja Ugovora, na preostalom zemljištu koje je predmet Javnog poziva.

Dodatno, Izmjenama i dopunama PUP predviđena je i Faza III – više manjih solarnih elektrana, ukupne instalisane snage do 35 MW.

Hronologija aktivnosti Vlade Crne Gore započinje početkom 2018. godine kada je raspisan javni konkurs za davanje u zakup zemljišta u svojini države na lokalitetu Briska Gora - Opština Ulcinj radi izgradnje solarne elektrane². Prema informaciji koja je tada usvojena na sjednici Vlade, navodi se da je javni konkurs³ raspisan u okviru intenzivnih aktivnosti Ministarstva ekonomije na promociji crnogorskih energetske potencijala, te da je u posljednjih godinu dana uočeno je pojačano interesovanje investitora za izgradnju solarnih elektrana, koje ne podrazumijevaju podsticajnu cijenu za proizvedenu električnu energiju.

Planirana je izgradnja solarne elektrane instalisane snage 200MW, dok su katastarske parcele koje se daju u zakup: KO Briska gora, KO Zoganje, KO Darza.

Izgradnja solarne elektrane planirana je u dvije faze, prva obuhvata izgradnju i priključenje solarne elektrane snage 50 MW sa pratećom infrastrukturom i njeno priključenje na sistem i očekivane godišnje proizvodnje oko 90 GWh, dok druga podrazumijeva izgradnju dodatnih 200 MW sa pratećom infrastrukturom i priključenjem na sistem, očekivane godišnje proizvodnje oko 360 GWh. Samom strategijom razvoja energetike do 2030. godine nije predviđeno korišćenje ovog vida proizvodnje energije u periodu na koji se strategija odnosi.

Kako se navodi u javnom pozivu, smatra se da, obzirom da je Strategija donešena 2014. godine, te da su tada cijene tehnologija bile preivše visoke, te se oslanja na to da Strategija ipak dopušta „mogućnost“ da se, ukoliko se pojavi interesovanje investitora za proizvodnju električne energije iz već ih FN postrojenja, a bez obaveze garantovanog otkupa električne energije po feed-in tarifama, omoguci izgradnja istih u skladu sa raspoloživim prostornim i elektroenergetskim preduslovima i ograničenjima.

Prema Javnom pozivu, kriterijumi vrednovanja, kako je istaknuto u tenderu su novootvorena radna mjesta, visina zakupnine, tehnička osposobljenost, finansijska sposobnost i učešće domaćih kompanija.

² [Informacija o raspisivanju Javnog poziva za davanje u zakup zemljišta u svojini države na lokalitetu Briska Gora - Opština Ulcinj radi izgradnje solarne elektrane](#)

³ [JAVNI POZIV ZA DAVANJE U ZAKUP ZEMLJIŠTA U SVOJINI DRŽAVE NA LOKALITETU BRISKA GORA - OPŠTINA ULCINJ RADI IZGRADNJE SOLARNE ELEKTRANE](#)

Plan radova je procjenjen na 36 mjeseci dok je sama vrijednost izgradnje procjenjena na 300 miliona eura.

Površina zemljišta, na kojem je planirano projektovanje, izgradnja, korišćenje i održavanje elektrana, je 6.621.121 kvadratni metar. Važeća prostorno-planska dokumentacija postoji za 2.930.243 metara kvadratnih, a za ostalih 3.690.878, planirano je da se donese na osnovu idejnog rješenja ponuđača.

Prema javnom pozivu za davanje državnog zemljišta u zakup, planirano je da zakup zemljišta bude na 30 godina nakon čega prelazi u državno vlasništvo, dok je početna i najniža cijena zakupa u državnoj svojini je pet centi po metru kvadratnom.

[Javni poziv](#) za davanje u zakup zemljišta na lokalitetu Briska gora radi izgradnje solarne elektrane objavljen je 19.05.2018.

Do avgusta 2018-e godine tendersku dokumentaciju za projekat otkupilo je 11 kompanija čija je vrijednost 5.000,00 eura, dok je iznos bankarske garancije 100 000,00 eura⁴.

09.11.2018. utvrđena je rang lista⁵ ponuđača od strane Tenderske komisije prema Izvještaju o sprovedenom postupku po osnovu Javnog poziva za davanje u zakup zemljišta u svojini države, na lokalitetu Briska Gora – Opština Ulcinj rad izgradnje solarne elektrane sa obrazloženjem rang liste ponuđača.

Na javni poziv ponudu je poslalo ukupno 3 ponuđača od čega jedna nije bila formalno ispravna, dok je evaluacijom odabran konzorcijum Fortum i EPCG za izvođenje radova.

Nakon toga, formiran je radni tim za pregovore po Nacrtu ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane.

28.12.2018. – potpisan je ugovor nakon pozitivnog mišljenja Vlade.

Nakon toga formiran je radni tim⁶ u februaru 2019. godine radi prompte realizacije projekta.

Informacija o praćenju realizacije Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane Briska gora u Opštini Ulcinj je usvojena na sjednici Vlade 10.05.2019., dok u radni tim nije uključivao eksperta za pitanja zaštite životne sredine.

Kako bi se stvorili preduslovi za realizaciju projekta, Crna Gora se obavezala da će u roku od godinu od potpisivanja ugovora za ponuđačem, usvojiti plansku dokumentaciju koja bi bila osnov za izdavanje građevinske dozvole. Skladno tome, na sjednici Vlade je donešena odluka o izradi Izmjena i dopuna PUP-a Ulcinj kojim je predloženo povećanje zone za izgradnju solarne elektrane sa 467 ha na 925.25 ha, to jeste kapaciteta solarne elektrane sa 118 MW na 262 MW.

Krajem 2020. godine Vlada Crne Gore je donijela odluku o donošenju Izmjena i dopuna PUP-a Ulcinja, bez mišljenja Agencije za zaštitu prirode na SPU na životnu sredinu, imajući u vidu realizaciju projekta o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrne Briska gora.

Zbog formalnih nedosataka Odluka o donošenju Izmjena i dopuna PUP-a Ulcinja je stavljena van snage 04.03.2021. Prema tome, odlučeno da se započne izrada novog Plana, kako bi se stekli

⁴ <https://www.gov.me/clanak/190125--solarnu-elektoranu-bi-da-grade-kinezi-arapi-i-firme-iz-eu>

⁵ [Izveštaj o sprovedenom postupku po osnovu Javnog poziva za davanje u zakup zemljišta u svojini države, na lokalitetu Briska Gora - Opština Ulcinj radi izgradnje solarne elektrane](#)

⁶ [Informacija o praćenju realizacije Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane](#)

uslovi za realizaciju projekta, pa je na sjednici 17.11.2021⁷ donešena Odluka o izradi Izmjena i dopuna PUP-a Ulcinj kao i Odluka o određivanju rukovodioca izrade istog dokumenta.

05.02.2021. usvojena je Informacija o praćenju realizacije Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane Briska Gora u Opštini Ulcinj⁸, kojom je zaključeno da kako još uvijek nijesu ispunjeni svi uslovi, a postoji interes obje strane da Ugovor nastavi da se realizuje pripremljen je, i sa investitorom usaglašen, konačan Predlog četvrte izmjene Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane kojim je izvršena izmjena Krajnjeg datuma na način da se isti produžava do 30.06.2021. godine. Pored ovoga utvrđena je obaveza investitora da dostavi novu bankarsku garanciju.

29.12.2021. Vlada je donijela zaključak⁹ da se Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma zadužuje da ubrza i intenzivira aktivnosti na izradi PUP Ulcinja kako bi se stvorila pretpostavke za realizaciju projekta izgradnje solarne elektrane na Briskoj gori.

03.03.2022. usvojena je još jedna Informacija o praćenju realizacije Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane Briska Gora u Opštini Ulcinj s Predlogom pete izmjene Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane (bez rasprave)¹⁰.

U martu 2023. godine usvojena je na sjednici Vladi još jedna Informacija¹¹ o praćenju realizacije Ugovora u kojoj se navodi da je u prethodnom periodu kompanija Montesolar, čija je ponuda inicijalno bila odbijena prema odluci Tenderske komisije, podnijela tužbu, te tražila uvid u sve pristigle ponude, obzirom da je proces označen sa stepenom tajnosti. Ovo je rezultovalo odlukom Vlade se da se formira nova Tenderska komisija i to međusektorska koja uključuje predstavnike relevantnih ministarstava i institucija. U narednoj informaciji¹², usvojenoj na sjednici Vlade u decembru 2023. godine, navodi se da novoformirana Tenderska komisija nije preduzela nikakve aktivnosti te da se nije postupilo po presudi suda. Naknadno formiranjem 44. Vlade, formirano je i Ministarstvo energetike i rudarstva koje je preuzelo poslove iz nadležnosti energetike, pa je time formirana i nova Tenderska komisija sa zadatkom da izvrši analizu i ocjenu kompletne dokumentacije te da informiše Vladu o ishodu postupka.

⁷ [Informacija o statusu planske dokumentacije potrebne za realizaciju projekata izgradnje solarne elektrane na lokalitetu Briska Gora i vjetroelektrana na lokalitetu Brajići](#)

⁸ [Informacija o praćenju realizacije Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane Briska Gora u Opštini Ulcinj s Predlogom četvrte izmjene Ugovora](#)

⁹ [Informacija o statusu planske dokumentacije potrebne za realizaciju projekata izgradnje solarne elektrane na lokalitetu Briska Gora i vjetroelektrana na lokalitetu Brajići](#)

¹⁰ [Informacija o praćenju realizacije Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane Briska Gora u Opštini Ulcinj s Predlogom pete izmjene Ugovora o zakupu zemljišta za izgradnju solarne elektrane \(bez rasprave\)](#)

¹¹ [Informacija vezano za realizaciju projekta izgradnje solarne elektrane Briska Gora u Opštini Ulcinj](#)

¹² [Informacija vezano za realizaciju projekta izgradnje solarne elektrane Briska gora u Opštini Ulcinj](#)

2. Zakonodavni i planski okvir

Predmetno područje je od izuzetnog značaja sa aspekta zaštite prirode, na Evropskom, ali i na globalnom nivou, kako su prirodne vrijednosti delte Bojane, u okviru koje spada i Briska gora, nesporne.

U okviru crnogorske zakonodavne regulative, zakoni koji pružaju osnov za očuvanje i unaprjeđenje prirode su:

- Zakon o zaštiti prirode (Službeni list Crne Gore 54/16 i 18/2019),
- Zakon o životnoj sredini (Službeni list Crne Gore 52/16 i 73/2019),
- Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (Službeni list Crne Gore 80/2005 i Službeni list Crne Gore 40/2011 i 52/2016),
- Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu (Službeni list Crne Gore 75/2018),
- Zakon o vodama (Službeni list Crne Gore 27/07 i Službeni list Crne Gore 73/10, 32/11, 47/11, 48/15, 052/16, 55/16, 02/17, 80/17 i 84/2018),
- Zakon o upravljanju otpadom (Službeni list Crne Gore 64/2011 i 39/2016),
- Zakon o šumama (Službeni list Crne Gore 74/2010, 40/2011 i 47/2015),
- Zakon o divljači i lovstvu (Službeni list Crne Gore 2/08, 40/2011 i 48/2015),
- Zakon o morskome dobru ("Službeni list Crne Gore", br. 14/92, 59/92 i 27/94, i br. 51/08, 21/09, 73/10 i 40/11).

U okviru šireg područja Delta Bojane postoje zaštićena područja kao što je Velika plaža koja je spomenik prirode od 1968. godine, i park prirode Ulcinjska solana od 2019. godine.

Za područje Delta Bojane izrađena je Temeljna studija za uspostavljanjem zaštićenog područja, koja je odobrena od strane Vlade Crne Gore 2007. godine, na osnovama Memoranduma o razumijevanju. Njen cilj je bio da obezbjedi evaluaciju ključnih ekoloških vrijednosti istraživanog područja i da definiše:

(i) predloži tačnu širinu buduće zaštićene oblasti sa definisanim granicama;

(ii) predloži status zaštite i

(iii) da predloži režim upravljanja koji je u saglasnosti sa nacionalnim i međunarodnim zahtjevima.

Studija je predstavljena kao prvi korak ka tehničkoj dokumentaciji koja bi potencijalno bila osnova za pravni akt osnivanja zaštićene zone u Delti Bojane.

Ipak, ovo područje formalno nije zaštićeno.

2.1. Prostorni plan Crne Gore do 2040. godine (Nacrt)

Prema nacrtu PPCG do 2040. godine Briska Gora pripada područjima koja su specifična za razvoj turizma uz očuvanje kulturnog naslijeđa i kulturnog pejzaža, te da je na detaljnom planskom nivou potreban prihvatljiv prostorno planski pristup, uz poštovanje ekoloških kriterijuma, kako se ne bi narušile prirodne vrijednosti.

Međutim, kontradiktorno, istim planom, u okviru planiranih elektrana, navodi se i Solarna elektrana na Briskoj gori instalisane snage 50MW + 200 MW, planirane proizvodnje: 90 GWh + 360 GWh).

SPU na nacrt PPCG do 2040. jasno navodi da je za sve lokacije na kojima je planirano postavljanje solarnih elektrana neophodno da se u ranim fazama planiranja uradi tzv. **nulto stanje biodiverziteta** kako bi se na osnovu detaljnih i preciznih podataka mogla steći slika o značaju predmetnih lokacija i područja, u cilju očuvanja i zaštite najvrijednijih prirodnih vrijednosti. Prema preporukama Međunarodne unije za zaštitu prirode (IUCN) realizacija ovakvih projekata nije opravdana u oblastima visokog biodiverziteta, uključujući zaštićena područja i područja očuvane prirode. Razvoj obnovljivih izvora energije koji nije kompatibilan sa očuvanjem zaštićenog ili područja očuvanog prirodnog izgleda treba izbjegavati jer se negativni uticaji ne mogu ublažiti do te mjere da nema štetnih posledica.

Ovakav stav se odnosi i na područja koja nisu zaštićena, ali koja su značajna za očuvanje biodiverziteta unutar zaštićenog područja (na primjer, kada razvoj nekog projekta utiče na ugrožene populacije koje žive u zaštićenom području). Da bi izbegavanje bilo efikasno, rizici po biodiverzitet moraju biti rano identifikovani, što znači da u fazama planiranja projekta moraju biti preduzete sve aktivnosti za predviđanje rizika i sprečavanje negativnih uticaja. Stoga za postavljanje solarnih panela potrebno je voditi računa o izboru lokacije koja ne bi trebalo da se nalazi u područjima visokog rizika po značajna staništa i vrste biodiverziteta. Takođe, veoma je značajno adekvatno projektovanje u skladu sa prirodnim odlikama lokacije, potrebno je voditi računa o lociranju infrastrukture i vremenskom periodu projektnih aktivnosti koji mora biti povoljan za biodiverzitet (uznemiravanje životinja). Mjere preduzete za smanjenje trajanja, intenziteta i/ili obima negativnih uticaja koji se ne mogu u potpunosti izbjeći, mogu se identifikovati tokom ranog planiranja, i kada se razvijaju alternative dizajna koje treba razmotriti.

Postavljanje solarnih panela dovodi do promjena prirodnih vrijednosti područja na način što ih u značajnom stepenu umanjuje, iz razloga što neophodne komponente solarnog sistema: paneli, akumulatori, invertori, provodnici i noseći sistemi zauzimaju prirodna staništa koja na ovaj način budu degradirana ili uništena. Takođe, ukoliko su solarne elektrane gusto postavljene, to je fragmentacija staništa veća, pa samim tim i negativni uticaji na sastav i strukture zajednica biljnih i životinjskih vrsta. U cilju zaštite vegetacije i nepotrebnog uništavanja biljnog fonda predmetnog područja, neophodno je ograničiti krčenje vegetacije i kretanje građevinskih mašina, mehanizacije i transportnih sredstava isključivo u prostoru određenom tehničkom dokumentacijom. Sječu šuma i druge postojeće vegetacije svesti na minimum da se ne bi inicirali procesi erozije tla. U cilju zaštite faune i njenog što manjeg uznemiravanja koristiti tehnički ispravnu građevinsku mehanizaciju sa što manjim stepenom emisije štetnih produkata sagorijevanja, buke i vibracija. Grube fizičke radove

(odstranjivanje vegetacije, nivelaciju tla, izgradnja saobraćajnica) obavljati u periodu kada ptice ne gnijezde.

Prilikom izgradnje dalekovoda, na osjetljivim mjestima ugraditi upozorenje za ptice. Ograničiti emisiju i zagađivače (buka, erozija, otpad) tokom realizacije i funkcionisanja projekta; vršiti stalne kontrole tokom izgradnje i funkcionisanja projekta radi sprovođenja predviđenih mjera zaštite; definisanje i sprovođenje odgovarajućih akcija za ublažavanje uticaja na biodiverzitet uključujući ciljeve očuvanja (sprovođenje konzervacionih i drugih mjera zaštite); revegetacija područja autohtonim vrstama biljaka.

2.2. Nacrt Prostorno urbanističkog plana Opštine Ulcinj, 2020.

Prema nacrtu PUP-a Ulcinj, Briska gora pripada Planskoj zoni 6: Briska gora i Šasko područje, površine 3807ha, koja obuhvata vrhove Briske gore, Šasko jezero i naselja Šas, Donja i Gornja Klezna, kao i naselja Briska gora, Ambula i Fraskanjel, sa malim brojem stanovnika.

„Područje je pokriveno šumom, šikarom i, na manjim površinama, makijom. Vrhovi Briske gore čine karakterističan pejzaž i granicu između mediteranskog pejzaža južno, i planinskog područja sjeverno, u kome dominiraju površine obradivog zemljišta. Slatkovodno jezero Šas i okolno močvarno područje čine jedinstveni prirodni ambijent koji ispunjava **kritrijume Ramsarske liste** močvara od međunarodnog značaja. Prioritet razvoja ovog područja je izgradnja novog kompleksa sporta i rekreacije Briska gora, sa turističkim sadržajima i kapacitetima, organizovanje turističkih tura šetnje i razgledanja prirode, naučnog i edukativnog turizma iz oblasti oritologije u zoni Šaskog jezera. Predviđena je izgradnja kapaciteta seoskog eco turizma na području Šasa, kao i sanacija lokaliteta starog grada Svač i njegovo uključivanje u turističku ponudu. Razvoj ostalih naselja će se ostvariti kroz sanaciju i dogradnju postojećih kapaciteta, saobraćajne i tehničke infrastrukture. Javlja se prijetnja od velike izgradnje koja uništava prirodne i ambijentalne kvalitete prostora, nedostatka sredstava za ulaganja u izgradnju saobraćajne i tehničke infrastrukture, kao i nedostatka kreditnog finansiranja za izgradnju velikih investicija, naročito hotela i objekata turističkog stanovanja“.

Prema izvodu prostornog plana opštine Ulcinj iz 1999. godine, u okviru prijedloga koncepta namjene prostora, Briska gora pripada u oblasti nedirnite u ovom planskom periodu, za čije aktiviranje su potrebni obimniji zahvati, što ostaje, kako se navodi, za neka bolja vremena.

Međutim, uprkos tome Opština Ulcinj je usvojila 3 lokalne studije kojima je planirana izgradnja značajnih kapaciteta turističkog smještaja.

Prema nacrtu PUP-a Ulcinj, Briska gora predstavlja karakterističan tip pejzaža – **pejzaž krečnjačkih grebena**. Dva niska karstna grebena Briske gore i Šaskog brda su obrasla netaknutom makijom i prorijeđenim listopadnim šumama.

Šasko jezero sa barskim sedimentima i močvarnim knetama (fraskanjelsko i brisko polje) koje ujedno predstavlja **EMERALD** područje pripadaju prostorima sa **izraženim ambijentalnim vrijednostima**.

Briska gora pripada potencijalnim arheoloških lokalitetima sa ukupno 9 lokaliteta (Gajat gomila, kamene humke, Suhozid, Šančevi, Brklja, Rupa duboka, Savardak, ostaci arhitekture, kameni tulumi.

Briska gora pripada lokacijama na kojima su planirani projekti ekološko – održive izgradnje u koje spadaju Eco naselja i rizorti, sa smjernicama za uređenje.

U okviru smjernica za sprovođenje plana, projekat izgradnje polja fotovoltaižnih panela na Briskoj gori i drugim lokacijama odredjenim za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora je obuhvaćen u okviru smjernica za izradu planske dokumentacije.

Kada je u pitanju mogućnost izgradnje solarne elektrane na Briskoj gori, sam PUP navodi da su studijom valorizacije prostora u cilju proizvodnje energije iz obnovljivih solarnih izvora definisane zone i lokacije za razvoj solarnih fotonaponskih projekata za svaku opštinu, te da je u opštini Ulcinj identifikovano je 9 ruralnih i 2 urbane zone, odnosno 6 urbanih i 6 ruralnih lokacija. Potencijal ruralnih zona se procjenjuje na 144,17MW, a urbanih zona na 1,11MW, dok se potencijal ruralnih lokacija procjenjuje na 38,98MW, a urbanih lokacija na 0,23MW. Većina ruralnih zona (lokacija) nalazi se na Briskoj Gori, dok se urbane zone nalaze u gradskom centru (parcele objekata javnih službi).¹³

Nactom PUP-a Ulcinj je data mogućnost izgradnje polja solarnih panela na predmetnom prostoru, međutim bez preciznih smjernica i ograničenja. **Poređenja radi, potencijal svih ruralnih zona Ulcinja je 144,17 MW, svih ruralnih lokacija je 39,98 MW dok je planirani projekat izgradnje solarne elektrane na Briskoj gori instalisane snage 200 MW.**

2.3. Izmjene i dopune PUP-a Ulcinj (nacrt)

Izmjene i dopune PUP-a Ulcinj predstavljaju prostorno-planske preduslove za početak realizacije aktivnosti izgradnje solarne elektrane na Briskoj gori.

Ugovor za izradu izmjena i dopuna PUP-a Ulcinj zaključen je u januaru 2022. godine između tadašnjeg Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i uređenja prostora i rukovodiocem izrade, dok je rok za izradu bio januar 2023. godine.

Do tog roka, pripremljen je nacrt dokumenta koji je dobio negativno mišljenje od strane savjeta za reviziju.

U okviru Izmjena i dopuna PUP-a Ulcinj (nacrt) za plansku zonu 6, koja uključuje Brisku goru i Šasko jezero, jasno se navodi da: *Vrhovi Briske gore čine karakterističan pejzaž i granicu između mediteranskog pejzaža južno i planinskog područja sjeverno, u kome dominiraju površine obradivog zemljišta. Slatkovodno jezero Šas i okolno područje čine jedinstven prirodni ambijent koji ispunjava kriterijume Ramsarske liste močvara od međunarodnog značaja.*

Upravo iz tog razloga, komentar od strane nacionalnog savjeta za reviziju planskih dokumenata upućuje na potrebnu dodatnih procjena uticaja kad je u pitanju izgradnja solarne elektrane na ovom lokalitetu. U obrazloženju se navodi da izgradnja solarnih panela iziskuje krčenje vegetacije, što je

¹³ Nacrt Prostorno – urbanističkog plana Opštine Ulcinj, 2020.

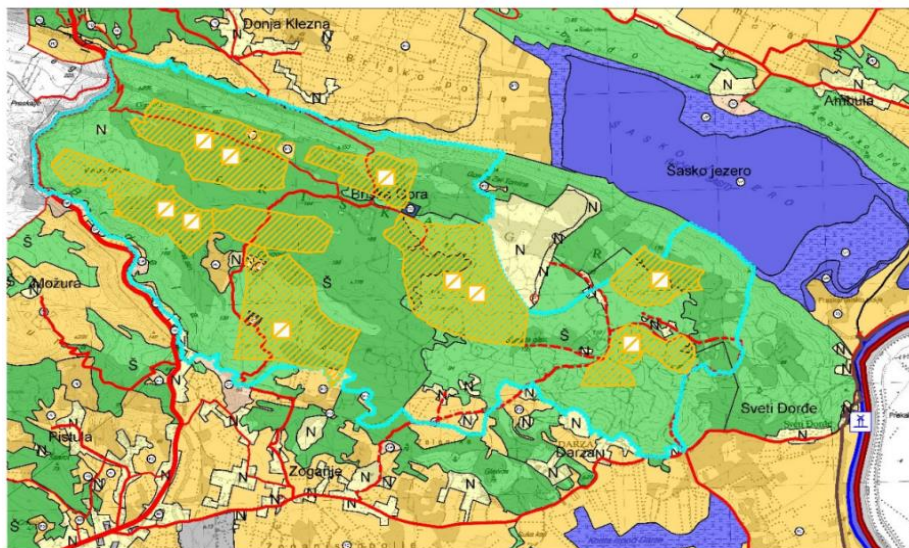
u direktnom konfliktu sa zaštićenim područjem – Park prirode Solana i područjem koje je od značaja za zaštitu u koje spadaju Rijeka Bojana, Šasko jezero i Knete koje su potencijalno EMERALD područje podračja značajna za boravak ptica – IBA. Upravo iz razloga uticaja na ptice koji se tiču samih panela ali i refleksije, navodi se da je nepohodno uraditi Stratešku procjenu uticaja na životnu sredinu, i preispitati opravdanosti planiranja solarnih elektrana i rezultate Strateške procjene uticaja na životnu sredinu implementirati u planski dokument.

Dodatno, kao najizraženiji negativni uticaj smatra se zauzimanje velikih površina zemljišta, te se navodi da je potrebno izraditi i Studiju vizuelnog uticaja iz pravca mora kao i uticaj refleksije svjetlosti na morski saobraćaj.¹⁴

U samom nacrtu Izmjena i dopuna PUP-a Ulcinj iz 2019. godine navode se uticaji izgradnje Solarne elektrane na pejzaž:

- Uništavanje vegetacijskog pokrivača;
- Narušavanje morfoloških odlika terena;
- Narušavanje vizuelne percepcije predjela;
- Uništavanje i/ili promjenu stanja pojedinih habitata, populacija životinja i biljnih vrsta i područja od posebne vrijednosti za zaštitu zbog zauzimanja staništa (EMERALD područje Šasko jezero i Bojana) i promjene životnih uslova.¹⁵

U odnosu na postojeći PUP opštine Ulcinj, izmjene se odnose na proširenje zone za izgradnju objekata eksploataciju solarne energije, na način da se zona proširuje na šumske površine za ukupno 1.019ha, pri čemu se definisanje lokacija vršilo na osnovu preporuka Studije valorizacije prostora u cilju proizvodnje energije iz obnovljivih izvora energije (2012). Proširenje zone je neophodno kako bi se obezbjedila dovoljna površina za realizaciju objekata instalisanje snage od 285 MW.

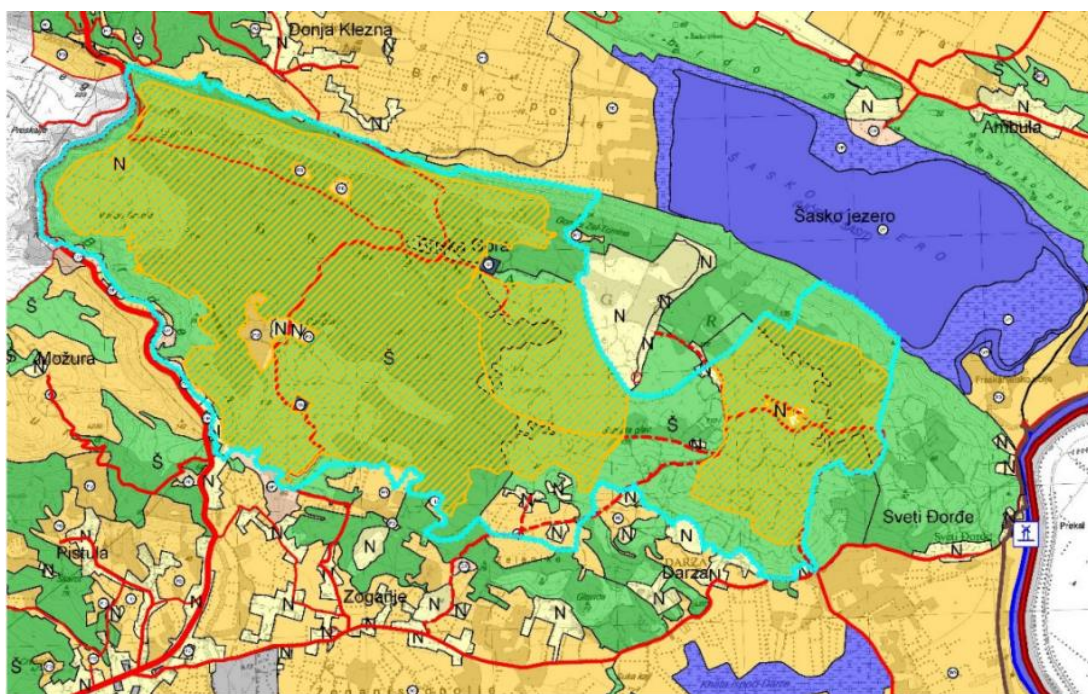

Slika 3, Zone i lokacije za izgradnju solarnih panela, izvor: PUP Ulcinj

¹⁴ Izvještaj na nacrt izmjena i dopuna Prostorno – urbanističkog plana opštine Ulcinj, Savjet za reviziju planskih dokumenata, 28.11.2023.

¹⁵ Prostorno urbanistički plan opštine Ulcinj – Izmjene i dopune – korigovani koncept, 2019.

Na narednom prikazu jasno je uočava potrebno proširenje površine koja je potrebna za realizaciju planiranog projekta:

Slika 4, Zona za izgradnju Solarne elektrane, izvor: Izmjene i dopune PUP Ulcinj

U okviru izmjena i dopuna PUP-a Ulcinj navode se i smjernice za zaštitu, razvoj i planiranje Brdoviti predjela Briske gore, među kojima su: *Održivo gazdovanje šumama i unaprijeđenje njihove strukture kao i Očuvanje prirodne morfologije terena i karakterističnih vizura, zatim Izgradnju puteva prilagoditi karakteristikama terena i uklopiti u predio i Uz velike infrasturkturane objekte (vjetroelektrana; solarna energija) formirati zaštitne koridore.* Međutim, ostaje nejasno kako je moguće uzeti u obzir smjernicu koja se odnosi na održivo gazdovanje šumama ukoliko je jasno da sječa šume prethodi izgradnji solarnih panela. Takođe, izradnja elektrane trajno uništava pejzažne karakteristike predjela.

Generalni zaključak Strateške procjene uticaja na životnu sredinu na nacrt Izmjena i dopuna PUP-a Ulcinj jeste da je izgradnja solarne elektrane opravdana uz poštovanje uslova koji su propisani u nacrtu Izmjena i dopuna PUP-a Ulcinj. Razlog tome je, očekivano, da nakon sagledavanja negativnog uticaja energetskih objekata baziranih na sagorijevanju fosilnih goriva i prijetnji koju predstavlja nuklearna energija za životnu sredinu i opstanak čovječanstva pristupilo se ubrzanoj proizvodnji energije iz obnovljivih izvora, pa se posebna pažnja poklanja elektranama na vjetar i solarnu energiju, kao ekološki najprihvatljiviju alternativu.¹⁶

¹⁶ Strateška procjena uticaja na životnu sredinu na nacrt Izmjena i dopuna PUP-a Ulcinj, 2020.

Međutim, u istom dokumentu se navodi da će izgradnja solarnih elektrana dovesti do degradacije prostora na kojem će se graditi i zajednica živog svijeta koje će biti u potpunosti i trajno uništene, bez mogućnosti obnove. Osim toga, navodi se da će uznemiravanje biti visoko za vrijeme izgradnje elektrane, dok su u toku eksploatacija moguće kolizije ptica sa panelima.

2.4. Međunarodne konvencije koje se odnose na predmetno područje

2.4.1. Važna područja za ptice IBA

IBA (Important Bird Area) iliti važna područja za ptice, je program koji je osmislio BirdLife još 1979. godine i koji predstavlja jednu od najvećih mreža područja od posebnog interesa za zaštitu i očuvanje prirode, između ostalog na bazi ornitofaune, kao jednog važnog indikatora. Na globalnom nivou evidentirano je preko 13,000 područja.

Značaj revizije IBA ogleda se i u tome što doprinosi uspostavljanju mreže Natura 2000, jer dijele iste kriterijume za dio koji se tiče Direktive o pticama i SPA (Special Protected Area). Uspostavljanje mreže Natura 2000 je i obaveza Crne Gore u pregovorima sa Evropskom Unijom na čemu se intenzivno radi proteklih godina. Nakon uspostavljanja ove mreže, koja nema striktni režim zaštite već dobrim dijelom uključuje čovjeka i održive načine upravljanja, gazdovanja i nizom aktivnosti u poljoprivredi, Crna Gora će biti dužna da prati stanje populacija ne bi li se one održale i očuvale. Takođe, biće u obavezi da spriječi aktivnosti koje su u suprotnosti sa očuvanjem ovih područja i da o svemu tome izvještava EU.¹⁷

Lokacije predmetnog područja koje uživaju status IBA područja su: **Šasko jezero, Ulcinjska solana, Ada Bojana** ili, ako se posmatra kao šira cjelina - Delta Bojane.

Sva navedena područja su u kontaktnoj zoni sa Briskom gorom.

Ulcinjnska solana predstavlja najznačajnije stanište za ptice na cijeloj istočnoj Jadranskoj obali, kako je do sada registrovano 240 vrsta ptica od čega 55 gnjezdarica.

Osim toga, Solana je stanište za rijetke i ugrožene vrste ptica kao što su Pelikan *Pelecanus crispus*, Mala bijela čaplja *Egretta garzetta*, Kormoran *Phalacrocorax pygmeus* i tako dalje.

Šasko jezero je takođe područje od važnosti za ptice, kako je ornitološki sastav jezera vrlo sličan Skadarskom jezeru. Ipak ovo jezero, izloženo je brojnim pritiscima pa se smanjuje broj gnjezdarica. Na ovom jezeru boravi 271 vrsta ptica, dok postoje vrste koje su na IUCN-ovoj crvenoj listi.¹⁸

Značaj Ada Bojane u velikom broju gnjezdarica, koje se gnijezde u aluvijalnim šumama koje su jedinstvene za ovo područje. Za Adu Bojanu karakteristične su i dine koje predstavljaju stanište za brojne vrste kao i ušće Bojane koje je hranilište za brojne ptice.

¹⁷ <https://czip.me>

¹⁸ Mrdak D., Studija biodiverziteta Šaskog jezera,

Slika 5, Ulcinjska solana, izvor Bojan Zeković CZIP

2.4.2. EMERALD

EMERALD je međunarodna ekološka mreža koja je se sastoji od područja koja su od posebnog značaja za zaštitu prirode (ASCI) na teritoriji Evrope, Azije, i sjeverne Afrike. Osnov za uspostavljanje ove mreže jeste Konvencija o očuvanju evropske divlje flore i faune i prirodnih staništa. Crna Gora je potpisnica Bernske konvencije, te je prema tome u obavezi čuvati i održavati ASCI područja su nominovana u EMERALD ekološku mrežu.

Rijeka Bojana, Ada Bojana, Šasko jezero i Knete (7397 ha) uvrštene su u EMERALD mrežu zaštićenih područja. Ukupno osam tipova staništa iz Rezolucije 4 i 33 vrste iz Rezolucije 6 Bernske Konvencije su prisutne na ovom području.¹⁹

Na predmetnom području EMERALD mreži pripada i **Ulcinjnska solana** prema ažuriranoj listi nominovanih područja.²⁰

¹⁹ Detaljna studija lokacije "Rt - Đerane" sa izmjenama i dopunama, 2020. (Nacrt)

²⁰ European council, Updated list of officially nominated candidate Emerald Network site, 2023.

Slika 6, Rijeka Bojana, izvor: Green Home

2.4.3. Natura 2000

Natura 2000²¹ je mreža područja zaštite prirode na teritoriji Evropske unije. Sastoji se od posebnih područja zaštite i posebnih zaštićenih područja koja su određena Direktivom o staništima i Direktivom o pticama. Mreža uključuje i kopnena i morska zaštićena područja.

Mreža Natura 2000 pokrivala je više od 18% kopnene površine Evropske unije i više od 7% njene morske površine 2022. godine. U područjima koja su u kontaktu sa Briskom gorom ili u neposrednoj blizini postoje staništa koja pripadaju Natura 2000 mreži:

1150 MORSKE LAGUNE

1310 JEDNOGODIŠNJA VEGETACIJA CAKLENJAČA (SALICORNIA) NA MULJU I PIJESKU

1410 MEDITERANSKE SLANE MOČVARNE LIVADE (JUNCETALIA MARITIMI)- Solana i Ada

1420 MEDITERANSKE I TERMO-ATLANSKE HALOFITNE ZAJEDNICE ŽBUNASTE CAKLENJAČE (SARCOCORNETEA FRUTICOSI)

Slika 7, Aluvijalne šume u delti Bojane

²¹ PETROVIĆ, D., HADŽIABLAHOVIĆ, S., VUKSANOVIĆ, S., MAČIĆ, V., MILANOVIĆ, Đ., LAKUŠIĆ, D., 2019., Catalogue of habitat types of EU importance of Montenegro

3. Rizici od negativnih uticaja

Kako za projekat izgradnje Solarne elektrane na Briskoj nije sprovedena nulta studija biodiverziteta procjenu rizika od potencijalnih negativnih uticaja moguće je napraviti na osnovu fundamentalnih naučnih činjenica kao i na osnovu dostupnih podataka o delti Bojane.

Potencijalni negativni uticaji su:

➤ **Uticaji na PP Solana**

Predmetno područje je u kontaktnoj zoni sa PP Solana čiji je ornitološki značaj takav da je ona najznačajnije stanište na seobu, zimovanje, gniježđenje i za ishranu ptica na cijeloj istočnoj obali Jadrana, zbog čega je Solana IBA područje još od 1989. godine.

Solarni paneli predstavljaju rizik za ptice kako mogu da blokiraju ili ometaju put ptica ili da ih sprječavaju da dođu do hrane. Osim toga, zbog zauzimanja prevelike površine mogu dovesti do iseljavanja ptica. Ptice može privući reflektujuća površina solarnih panela može ostaviti utisak da gledaju u nebo ili površinu vode, zbog čega ptice lete očekujući da je čista staza ili površina vode te na taj način udare što dovodi do povreda ili smrti ptica.

➤ **Uticaji na EMERALD područja (rijeka Bojana, Šasko jezero, Knete)**

Područja koja su u neposrednoj blizini Briske gore su dio EMERALD mreže do izgradnja Solarne elektrane podrazumjeva čišćenje i korišćenje velikih površina zemljišta za postrojenja što može negativno uticati na autohtonu vegetaciju i divlje životinje na mnogo načina, uključujući gubitak staništa; ometanje padavina i drenaže vode; ili direktnog kontakta koji uzrokuje povredu ili smrt.

➤ **Uticaji na šume – PPPNOP označava vrijedne šume na rtu Mavrijan i dijelu Vladimira**

Kako je predviđena velika površina, neophodno bi bilo uklanjanje - to jeste sječa svih šuma na području.

➤ **Površina daleko veća od onoga što predviđa važeći PUP – uklanjanje šuma, trajno uništavanje vizuelnog identiteta i pejzažnih vrijednosti**

Ono što predstavlja najveći negativni uticaj ovog projekta jeste trajna degradacija pejzažnih vrijednosti područja Briske gore, koje zajedno sa Šaskim jezerom predstavlja karakter predjela i unikatan je.

➤ **Uticaj na morski saobraćaj koji će proizvoditi refleksija**

Postoje indicije da zbog ogromne površina koja je predviđena za izgradnju elektrane, može nastati refleksija koja bi kod moreplovaca mogla izazvati probleme.

➤ **Nastanak opasnog otpada od solarnih panela**

Otpad sa solarnih panela uključuje teške metale kao što su srebro, olovo, arsen, kadmijum i selen koji se mogu klasifikovati kao opasan otpad. Imajući u vidu postojeće stanje u državi kada je u pitanju upravljanje otpadom i stopa reciklaže koja je na jako niskom nivou (gotovo da ne postoji), osnovana je pretpostavka da će otpad koji bi nastao Solarne elektrane predstavljati dodatni pritisak na stanje u ovoj oblasti.

4. Zaključci i preporuke

Briska gora pripada području delte Bojane, koje je ključno područje biodiverziteta, područje je od značaja za zaštitu EMERALD koje uključuje i rijeku Bojanu, Šasko jezero i Knete, područje je od značaja za boravak ptica. Područje Šaskog jezera sa kojim se Briska gora graniči ispunjava kriterijume međunarodno važnog močvarnog staništa Ramsar. Dakle, riječ je o području od izuzetnih i jedinstvenih prirodnih vrijednosti ali i kulturnih, kako se na Šaskom brdu nalazi stari grad Svač koji predstavlja jedno od najznačajnijih lokaliteta kulturne baštine na teritoriji opštine Ulcinj. Uprkos navedenim činjenicama, koje su samo dio sveukupnih vrijednosti ovog lokaliteta, zbog planiranog projekta nije sprovedena nulta (bazna) studija biodiverziteta predmetnog područja koja bi dala uvid u trenutno stanje i broj prisutnih vrsta, ekosistema, staništa kao i trendove promjena prije početka projekta. Skladno tome, za projekat Solarne elektrane, još uvijek nije moguće uraditi evaluaciju negativnih uticaja na biodiverzitet područja.

Zbog svega navedenog, prema dosadašnjim dostupnim podacima, projekat izgradnje Solarne elektrane na Briskoj gori čini se da je u potpunosti neprikladan kako zauzima većinu teritorije, te nepovratno uništava pejzažne karakteristike područja.

Sa tim u vezi preporuke ove studije slučaja odnose se na uključivanje načela zaštite prirode u proceduru odlučivanja kada je u pitanju projekat izgradnje Solarne elektrane na Briskoj gori obzirom na osjetljivost područja sa ekološkog aspekta.

Uz potpuno razumjevanje obaveze prelaska sa fosilnih goriva na obnovljive izvore energije, ova tranzicija mora biti ekološki prihvatljiva kada se uzmu obzir svi aspekti zaštite prirode.

Sa tim u vezi, kriterijumi za rangiranje ponuda na javni poziv o davanju zemljišta u zakup za izgradnju Solarne elektrane neophodno je da uključe i ekološki aspekt kao i da tenderska komisija uključuje članove koji su eksperti iz oblasti zaštite prirode.

Nadležna institucija za odluke o projekte obnovljivih izvora energije je Ministarstvo energetike i rudarstva te je njihova obaveza da svoje buduće aktivnosti iz oblasti iskorišćavanja solarnog potencijala u Crnoj Gori učini takvim da se osim korišćenja potencijala vodi računa o prirodnim vrijednostima lokaliteta na kojima se ovi projekti planiraju. Sa tim u vezi neophodno je preispitati opravdanost površine i lokacije na kojoj je planirana Solarna elektrana na Briskoj Gori a vodeći se informacijama o prirodnim vrijednostima ovog lokaliteta kako bi se izbjegla trajna degradacija ključnih vrijednosti ovog područja kroz uništavanje pejzažnih vrijednosti, sječu šuma, uticaj na ptice, uticaji na biodiverzitet kao i uticaji na kulturno nasljeđe i lokalno stanovništvo.